

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 1255

İslâm'da Helâl Gıda ve
İnsan Sağlığı
İsmail SERT

Yayın Koordinatörü Murat Aydemir
Editör Dr. Salih Şengezer
Tashih Emrah Aydemir
Kapak ve İç Tasarımı Tuncay Aşşar

ISBN: 978-625-4284-44-1

1. Baskı, Ocak 2024, Ankara, 1.000 Adet

© Bütün Yayın Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.
Bu eser Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık
Ticaret İşletmesi Yönetim Kurulu'nun 10.10.2023 tarih
ve 181 sayılı kararıyla uygun görülmüştür.

Bu eserin ilmi/edebî redaksiyonu İLK SAY Kurulu
marifetiyle yapılmıştır.

Yayıncı Sertifika No: 48058

Ostim OSB Mah. 1256 Cad. No: 11
Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0312 354 91 31 (pbx)
Faks: 0312 354 91 32
e-posta: bilgi@tdv.com.tr

İsmail SERT

İslâm'da
Helâl Gıda^{ve}
İnsan Sağlığı

İSMAİL SERT

■

1978 yılında Ankara’da doğdu. 1995’te Beypazarı İmam Hatip Lisesinden, 2001 yılında 19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2003-2006 yılları arasında da Selçuk Dinî Yüksek İhtisas Merkezinde (Haseki) ihtisas eğitimini tamamladı. 2016 yılında “Diyanet İşleri Başkanlığından Diğer Kurumlara Naklen Geçişler” konulu kariyer uzmanlık tezini tamamlayan yazar, 2021 yılında “İslam Hukukunda İnsan Sağlığı Helâl Gıda İlişkisi” konulu teziyle de yüksek lisansını bitirdi. Bolu Göynük ve Ankara Beypazarı’nda memurluk olmak üzere çeşitli görevlerde bulunan Sert, Konya Cihanbeyli vazilîği ve daha sonra da Diyanet İşleri Başkanlığı insan kaynakları genel müdürlüğünde uzman yardımcısı olarak görev yaptı. 2017 yılından itibaren milletvekili danışmanlığı göreviyle TBMM’de bulunan yazar, evli ve üç çocuk babasıdır.

İçindekiler

Giriş	07
A. HELÂL GIDANIN ÖNEMİ	08
B. HELÂL GIDA ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	15

Birinci Bölüm

HELÂL GIDA VE İNSAN SAĞLIĞI	25
A. İLGİLİ KAVRAMLAR	26
B. TARİHİ SÜREÇ	33
C. YAŞAM HAKKI AÇISINDAN HELÂL GIDA	37
D. GIDANIN HUKUKİ ÖNEMİ VE DİĞER HAKLARLA İLİŞKİSİ	41
E. İNSAN SAĞLIĞININ İBADET HAYATINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ	46
F. GIDA GÜVENLİĞİ VE İNSAN SAĞLIĞI AÇISINDAN "TEK SAĞLIK"	49
G. İSLÂM HUKUKUNDA İNSAN SAĞLIĞI VE HELÂL GIDAYA DAİR GENEL KURALLAR	60

İkinci Bölüm

İNSAN SAĞLIĞI YÖNÜYLE FIKHÎ AÇIDAN HELÂL GIDA	73
A. İNSAN SAĞLIĞI YÖNÜYLE FIKHÎ AÇIDAN HELÂL GIDA DEĞERLENDİRMELERİ	74
B. HAYVANLAR VE HAYVANSAL GIDALAR	75
C. BİTKİSEL GIDALAR	113
D. İÇECEKLER	120
E. KATKI MADDELERİ	127
F. GENETİĞİ DEĞİŞTİRİLMİŞ ORGANİZMALAR	143
SONUÇ	151
KAYNAKLAR	157

HELÂL VE SAĞLIKLI GIDAYA DAİR BİR KAYNAKÇA DENEMESİ	169
A. HELÂL GIDA KONULU DOKTORA VE YÜKSEK LİSANS TEZLERİ.....	170
B. İSLÂM HUKUKU ALANI DIŞINDA DOKTORA VE YÜKSEK LİSANS TEZLERİ.....	172
C. BİRİNCİ ULUSAL HELÂL VE SAĞLIKLI GIDA KONGRE ENVANTERİ.....	175
D. ULUSLARARASI İKİNCİ HELÂL VE SAĞLIKLI GIDA KONGRE ENVANTERİ.....	178
E. ÜÇÜNCÜ ULUSLARARASI HELÂL VE SAĞLIKLI GIDA KONGRE ENVANTERİ.....	185
F. DÖRDÜNCÜ ULUSLARARASI HELÂL VE SAĞLIKLI GIDA KONGRE ENVANTERİ.....	191
G. GÜNCEL DİNİ MESELELER İSTİŞARE TOPLANTISI IV ENVANTERİ.....	201
H. İSLÂM HUKUKU ANA BİLİM DALI KOORDİNASYON TOPLANTISI ENVANTERİ.....	203
İ. ULUSLARARASI HELAL ÜRÜN EKONOMİSİ SEMPOZYUMU ENVANTERİ.....	203
J. DİSİPLİNLER ARASI YAKLAŞIMLA HELÂL ÜRÜN VE HİZMETLER ENVANTERİ.....	205
K. DERGİLERDE YER ALAN HELÂL GIDA KONULU MAKALELER LİSTESİ.....	207
L. HELÂL GIDA KONULU KİTAPLAR LİSTESİ.....	217

ÖN SÖZ

İslâm hukuku, insanın doğumundan ölümüne kadar, sağlık ve beslenmenin de dâhil olduğu lehine ve aleyhine olan tüm hususları konu alan bir ilim dalıdır. İslâm hukukunda ortaya konulan hükümlerin başlıca hedefi, zarûrât-ı hamse olarak ifade edilen akıl, din, can, mal ve nesil şeklindeki beş temel unsurun muhafaza altına alınmasıdır. Buradan hareketle İslâm hukuku, insanın dünya ve âhiret mutluluğunu temin etmesinde yol göstermek üzere, ibadetlerin yanı sıra onun gündelik hayatında da karşılaşabileceği hemen her konuda çeşitli düzenlemeler ortaya koymuştur.

İnsanın temel ihtiyacı olan beslenme ve sağlıklı yaşama gibi günlük hayatında pratik ihtiyaçlarına yönelik hususları konu edinmesi yönüyle fıkıh ilminin diğer İslâmî ilimlerden önce oluştuğu düşünülebilir. Hayatın içinden olması yönüyle sağlıklı ve helâl gıda konusuna fıkıh kaynaklarında azımsanmayacak kadar çok bilgiye yer verilmiştir. Bu bağlamda İslâm dininin pratik ve dinamik alanını yansıtan İslâm hukuku insanın aile hayatından miras paylaşımına, ticari akitlerinden mahkeme süreçlerine kadar pek çok alanı içermektedir.

Gıda konusunda tarih boyunca birçok toplum, hassaten gıdaya ulaşma zorluğu ve kıtlık sorunu yaşamışken

günümüzde de gıdaya ulaşma sorunu yaşayan toplumlara, sağlığa zararlı besinler sebebiyle ortaya çıkan sorunları yaşayan toplumlar eklenmiştir. İnsanlar; yeni teknolojiyle üretilmiş, muhtevasını uzmanlarından başkasının bilemediği gıdalarla beslenmeye başlamışlardır. Dünyada bir tarafta yetersiz beslenme sorunu yaşanırken diğer tarafta sağlıksız beslenmenin getirdiği sorunlarla boğuşulmaktadır. Tarihin her döneminde önemli olan gıda konusu günümüzde insanlığı derinden etkilemesi yönüyle daha stratejik bir hâl almıştır.

Genetiği değiştirilmiş organizmalar (GDO); biyoteknolojik teknikler ile bitki, hayvan veya mikroorganizmaya kendi türü dışındaki bir canlıdan gen aktarılma suretiyle çiftleşme veya doğal rekombinasyon yoluyla normal olarak meydana gelemeyecek bir şekilde kalıtsal olarak belirli özelliklerinin değişmesidir. Bu bağlamda gen aktarımının fikhî hükmün belirlenmesine etkisinin sağlık, etik ve diğer hususlar dikkate alınarak ortaya konulması gerekmektedir.

Helâl veya haram gıdanın, insanın akıl ve beden sağlığına etkisinin yanında ahlakına, karakterine, tabiatına, ibadet hayatına olumlu veya olumsuz etkileri de olmaktadır. Bu bağlamda günlük dinî ve sosyal hayatında maddî ve manevî açıdan sağlıklı, akıllı, ahlaklı, Allah'ın huzurunda iyi bir kul olmak isteyen, ibadet ve dualarının kabul olmasını bekleyen Müslüman, helâl gıda ile beslenmelidir.

Bu çalışmada; helâl gıda ile insan sağlığı arasındaki ilişkiye dair temel kavramlar, gıda güvenliği ve insan sağlığı açısından tek sağlık yaklaşımı ve İslâm hukukunda helâl gıdaya yönelik genel kurallar ile fikhî açıdan hayvansal ve bitkisel gıdalar, içecekler, katkı maddeleri ve genetiği değiştirilmiş organizmalar ele alınmıştır. Çalışmamızda zararlı gıdaların; insana, sağlığa, doğaya etkilerinin yanı sıra etik boyutuyla zarar ve faydalarına işaret etmek amacıyla interdisipliner yöntemle diğer branşlardan da faydalanılmıştır.

Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, helâl gıda ve kavramsal çerçeve, helâl gıda kavramları, konuyla ilgili yapılan akademik çalışmalar, yaşam hakkı açısından helâl gıda, gıda güvenliği ve İslâm hukukunda helâl gıdaya dair genel kurallardan bahsedilmiştir. İkinci bölümde ise, fikhî açıdan insan sağlığı yönüyle hayvansal ve bitkisel gıdalar, içecekler, katkı maddeleri, genetiği değiştirilmiş organizmalar ayrıntılı olarak ele alınmış, konuyla ilgili görüşler değerlendirilmiştir.

Bu kitap, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Hukuku Ana Bilim Dalı'nda yaptığımız yüksek lisans tezinden yola çıkılarak hazırlanmıştır. Bu vesileyle bu çalışmada ilmî rehberliğini her zaman yanımda hissettiğim Doç. Dr. Hasan ÖZER hocama başta olmak üzere Diyanet İşleri Başkanlığında birlikte mesaide bulunduğumuz ve değişik üniversitelerde akademisyen olarak görev yapan dostlarıma, Din İşleri Yüksek Kurulu uzmanı arkadaşlarıma, her türlü fedakârlığı gösteren kıymetli aileme ve çocuklarıma, eserin yayınlanmasında desteklerini esirgemeyen değerli yöneticilerimize teşekkürlerimi sunarım.

İsmail SERT
Ankara 2024